STUDIA UNIVERSITATIS MOLDAVIAE
Revista științifică a Universității de Stat din Moldova, 2025, nr. 5(185)

CZU: 159.9-055.52-055.2:616.89 **https://doi.org/10.59295/sum5(185)2025_35**

DINAMICA PARENTALITĂȚII ÎN CONTEXTUL PATOLOGIEI NARCISICE

Ion CAȘCAVAL,
Universitatea de Stat din Moldova

În acest articol este explorată relația dintre patologia narcisică și parentalitate, fiind evidențiat impactul profund al narcisismului parental asupra dezvoltării emoționale și psihologice a copilului. Analizând teoriile clasice formulate de O. Kernberg, H. Kohut, P. Racamier și H. Searles, alături de cercetări empirice recente, lucrarea clarifică diferențele dintre narcisismul grandios și narcisismul vulnerabil și modul în care aceste structuri de personalitate influențează stilurile parentale. Sunt abordate, de asemenea, mecanismele prin care copiii părinților narcisici pot dezvolta strategii de conformare excesivă sau, dimpotrivă, trăsături narcisice proprii. În articol sunt analizate efectele acestor dinamici asupra stimei de sine, atașamentului și reglării emoționale la copii, fiind subliniate riscurile pe termen lung precum anxietatea, depresia și dificultățile de relaționare.

Cuvinte-cheie: *narcisism, patologie, parentalitate, copil, identitate, psihanaliză, personalitate.*

THE DYNAMICS OF PARENTING IN THE CONTEXT OF NARCISSISTIC PATHOLOGY

This article explores the relationship between narcissistic pathology and parenting, highlighting the profound impact of parental narcissism on children's emotional and psychological development. Analyzing the classic theories formulated by O. Kernberg, H. Kohut, P. Racamier, and H. Searles, along with recent empirical research, the paper clarifies the differences between grandiose and vulnerable narcissism and how these personality structures influence parenting styles. Additionally, the mechanisms through which children of narcissistic parents may develop excessive conformity strategies or, conversely, narcissistic traits. The article also analyzes the effects of these dynamics on self-esteem, attachment, and emotional regulation in children, emphasizing long-term risks such as anxiety, depression, and relational difficulties.

Keywords: *narcissism, pathology, parenting, child, identity, psychoanalysis, personality.*

Introducere

Într-o societate marcată de schimbări rapide și de o accentuare a individualismului, relațiile interpersonale sunt din ce în ce mai influențate de mecanisme narcisice. Numeroși cercetători au evidențiat faptul că valorile dominante ale epocii contemporane – succesul personal, competitivitatea acerbă și imaginea de sine – contribuie la creșterea prevalenței trăsăturilor narcisice în rândul indivizilor. Acest fenomen, descris de J. M. Twenge și W. K. Campbell drept o „epidemie de narcisism" [1], nu se limitează doar la sfera dezvoltării personale, ci are implicații semnificative asupra dinamicii familiale și, implicit, asupra modului în care părinții își exercită rolul în raport cu copiii lor. Mai mult, studiile recente indică o creștere a utilizării unui limbaj centrat pe sine în literatura contemporană, cinematografie, muzică și mass-media [2, 3, 4, 5]. Aceste tendințe marchează parcursul de individuare a individului, copiii și adolescenții fiind vizați în primul rând, dat fiind vulnerabilitatea narcisică specifică acestor perioade de vârstă. În acest context, relația părinte-copil absoarbe trăsăturile culturale ale epocii, iar specialiștilor din domeniul psihologiei le revine sarcina de a asista familia și copilul și de clarifica vulnerabilitățile și resursele narcisice ale comunicării părinte-copil.

Perspective psihanalitice paradigmatice asupra narcisismului și parentalității

Psihiatrul și psihanalistul Glen O. Gabbard evidențiază dificultatea de a distinge între narcisismul sănătos și cel patologic într-o cultură axată pe competiție, succes și consum, unde trăsăturile narcisice sunt adesea valorizate și recompensate. În acest context, exploatarea interpersonală, un criteriu central al tulburării narcisice, poate fi percepută ca o strategie adaptativă, ceea ce complică delimitarea între adaptarea

culturală și patologia narcisică. Gabbard subliniază că un indicator clar al narcisismului patologic este calitatea relațiilor interpersonale, unde lipsa empatiei și tendința de a trata oamenii ca simple instrumente devin evidente [6, 7].

Această viziune este susținută și de analiza istoricului C. Lasch, care, în lucrarea *„The Culture of Narcissism”* (1979), argumentează că societatea contemporană promovează un individualism exacerbat, în care relațiile devin superficiale, iar recunoașterea socială este căutată compulsiv ca sursă de validare a sinelui [8]. În acest climat, părinții pot ajunge să își perceapă copiii mai degrabă ca pe o extensie a propriei imagini sociale decât ca indivizi autonomi, proiectând asupra lor propriile ambiții și nevoi nesatisfăcute. Astfel, afecțiunea parentală devine condiționată de performanță, iar relația părinte-copil este modelată de o dinamică narcisică, în care valoarea personală este definită prin succes exterior și aprobare socială, în detrimentul autenticității emoționale.

Perspectivele asupra narcisismului sunt aprofundate de L. Sperry și M. Shoshani, care identifică un continuum al personalității narcisice, variind de la un stil sănătos la o tulburare patologică [9, 10]. Narcisismul sănătos, esențial pentru dezvoltarea identității și stimei de sine, este caracterizat prin sensibilitate emoțională moderată la critici, abilități interpersonale perspicace, încredere în sine fundamentată pe realizări reale, fără așteptări nejustificate de privilegii.

În literatura de specialitate, narcisismul este analizat prin două abordări majore, fundamentate pe teoriile psihanaliștilor O. Kernberg și H. Kohut. Aceste perspective oferă cadre complementare pentru înțelegerea etiologiei și fenomenologiei narcisismului, având implicații directe asupra relațiilor interpersonale și, implicit, asupra dinamicii parentale. Conform observațiilor lui G. Gabbard și G. Russel, O. Kernberg descrie personalitatea narcisică ca fiind grandioasă și omnipotentă, în timp ce H. Kohut accentuează dimensiunea sa vulnerabilă, depresivă și hipervigilentă [6, 11]. Această distincție este esențială, deoarece subliniază complexitatea și diversitatea narcisismului, demonstrând că acesta nu este un construct unitar, ci un spectru de trăsături care pot varia în funcție de dezvoltarea individuală și de experiențele timpurii.

O. Kernberg abordează narcisismul ca o patologie severă, caracterizată prin mecanisme defensive rigide și tendințe agresive. Personalitatea narcisică patologică, în viziunea sa, este marcată de o imagine de sine exagerată, care reprimă aspectele negative ale sinelui, distorsionează realitatea și creează o nevoie constantă de validare externă. Printre trăsăturile definitorii, O. Kernberg menționează aroganța, egocentrismul, tendințele exploatative, dorința de a fi permanent în centrul atenției și relațiile oscilante între idealizare și devalorizare [12, 13]. Aplicată în context parental, această teorie explică stilul relațional haotic al părinților narcisici, care oscilează între idealizare și dispreț față de propriii copii. Părintele poate proiecta asupra copilului o imagine grandioasă, tratându-l ca pe o extensie a propriei persoane și așteptând de la el perfecțiune și succes, dar, în același timp, poate deveni devalorizant și critic, atunci când copilul nu corespunde idealurilor sale.

În completarea acestor perspective, psihanalistul francez Paul-Claude Racamier introduce conceptul de perversiune narcisică, considerat una dintre cele mai grave forme ale narcisismului. P.C. Racamier descrie perversul narcisic ca pe un individ care exploatează și manipulează relațiile interpersonale pentru a evita confruntarea cu propriile conflicte interne și vulnerabilități. Acesta utilizează diverse strategii pentru a submina capacitatea celorlalți de a gândi critic și de a fi autonomi psihoemoțional. Nevoia sa fundamentală este de a evita conflictele interioare, în special cele legate de doliu, iar pentru a realiza acest lucru, își construiește și menține o imagine de sine artificială, tratându-i pe ceilalți ca pe simple instrumente de validare [14].

Mecanismele de apărare utilizate de perversul narcisic, așa cum sunt descrise de J. C. Bouchoux, joacă un rol esențial în menținerea distorsiunii realității și în reglarea disfuncțională a conflictelor psihice [15]. Vom descrie aceste mecanisme de apărare în contextul relației părinte-copil:

- Negarea – permite părinților narcisici să refuze realitatea, atât cea exterioară, cât și cea interioară, evitând astfel confruntarea cu propriile vulnerabilități. În relația cu copilul, acest mecanism face ca părintele să minimizeze sau să nege impactul negativ al comportamentului său.

- Clivajul – constă în divizarea rigidă a realității în extreme, ceea ce determină părintele să își mențină o imagine de sine idealizată și să proiecteze asupra copilului aspectele negative. Astfel, copilul poate idealizat într-un moment și devalorizat în următorul, fiind transformat într-un recipient al frustrărilor părintelui.

- Punerea în act (acting-out) – implică acțiuni impulsive prin care părintele evită reflecția asupra propriilor conflicte interne. În interacțiunea cu copilul, acest mecanism poate lua forma unor izbucniri agresive, manipulări emoționale sau schimbări bruște de atitudine, generând un mediu instabil și imprevizibil.

- Identificarea proiectivă – presupune proiecția trăsăturilor inacceptabile asupra copilului, determinându-l să interiorizeze roluri impuse și să-și construiască o identitate falsă. Această dinamică îl poate face să se perceapă ca fiind defectuos, insuficient sau vinovat, afectându-i dezvoltarea stimei de sine și capacitatea de autonomie emoțională.

Psihiatrul și psihanalistul american H. Searles, în articolul său *„The Effort to Drive the Other Person Crazy – An Element in the Aetiology and Psychotherapy of Schizophrenia"* (1959), aprofundează analiza proceselor de manipulare psihologică și evidențiază modul în care acestea pot duce la o dezorganizare severă a psihicului. El identifică mai multe strategii specifice utilizate în acest tip de manipulare psihologică, fiecare având implicații profunde asupra dezvoltării copilului [16]:

- Interpretarea sadică – persoana aflată într-o poziție de influență subminează constant percepțiile celuilalt, evidențiind contradicțiile și aspectele refulate ale personalității acestuia. Această strategie amplifică anxietatea și insecuritatea emoțională, determinând copilul să își piardă încrederea în propriile gânduri și emoții.

- Comportament seductiv exagerat – creează o dependență afectivă intensă, alternând între manifestări de afecțiune extremă și retragere emoțională bruscă. În relația părinte-copil, această dinamică generează o dilemă internă puternică între nevoia de autonomie și frica de abandon, conducând la o hipersensibilitate emoțională.

- Stimulare și frustrare simultană – implică oferirea unui sprijin aparent, concomitent cu crearea de obstacole care împiedică dezvoltarea autonomiei copilului. Această strategie menține copilul într-o stare de nesiguranță și confuzie, reducându-i încrederea în sine și intensificând dependența emoțională față de părinte.

- Dubla legătură – se referă la transmiterea de mesaje contradictorii, care anulează claritatea și coerența psihică a copilului. Expunerea frecventă la acest tip de comunicare paradoxală determină copilul să oscileze între două realități opuse, generând un blocaj emoțional profund și dificultăți în luarea deciziilor.

- Relația la niveluri multiple – părintele manifestă comportamente inconsecvente, tratând copilul diferit în funcție de context, fără o logică clară. Această inconsecvență determină disociere și instabilitate identitară, făcând dificilă anticiparea reacțiilor celorlalți și menținerea unui sentiment de siguranță emoțională.

- Instabilitate emoțională – schimbările bruște de dispoziție ale părintelui creează o stare de hipervigilență continuă, forțând copilul să se adapteze în mod constant pentru a evita respingerea sau ostilitatea.

În contrast cu teoriile expuse anterior, H. Kohut interpretează narcisismul ca o etapă esențială în dezvoltarea psihologică, necesară pentru formarea unui sine coeziv și stabil. Spre deosebire de perspectiva lui O. Kernberg, care asociază narcisismul patologic cu o agresivitate latentă și cu mecanisme defensive rigide, H. Kohut susține că acesta rezultă, de fapt, dintr-un eșec al mediului parental în satisfacerea nevoilor narcisice fundamentale ale copilului. În absența unei oglindiri empatice și a unui suport emoțional adecvat, copilul nu reușește să își dezvolte un sentiment stabil al sinelui [17, 18]. Vulnerabilitatea narcisică determină o tendință de retragere, hipervigilență la critică, sentimente de gol interior și de neputință, iar în relația cu propriul copil, astfel de părinți pot fi distanți emoțional.

Conform lui N. McWilliams, acești indivizi sunt centrați pe menținerea unei imagini de sine idealizate, recurgând la strategii defensive pentru a evita confruntarea cu aspectele vulnerabile ale identității lor [19]. Dependență de validarea externă are un impact semnificativ asupra dinamicii parentale, determinând o relație disfuncțională cu propriii copii.

C. Bollas și J. André susțin că narcisicul trăiește alteritatea celuilalt ca pe un factor de destabilizare, întrucât orice manifestare autentică a celuilalt riscă să îi fisureze imaginea rigidă despre sine [20,21]. În acest context, incapacitate a persoanei narcisice de a tolera diferența se manifestă în mod deosebit în relația părinte-copil, unde autonomia copilului este percepută ca o amenințare la adresa unității narcisice a părintelui.

Această tendință de asimilare și control asupra celuilalt explică de ce părinții narcisici pot deveni fie intruzivi, fie distanți și neglijenți emoțional. Dacă copilul se conformează viziunii părintelui, este idealizat, însă dacă încearcă să își afirme individualitatea, poate fi devalorizat sau chiar respins. Astfel, copilul este

prins într-un paradox psihologic, oscilând între dorința de a fi acceptat și valorizat și nevoia de a-și construi o identitate proprie.

În acest context, narcisismul părintelui joacă un rol esențial în dezvoltarea sentimentului de identitate al copilului. D. Winnicott evidențiază că un părinte „suficient de bun”, cu un narcisism sănătos, creează condițiile necesare pentru formarea unui „sine adevărat” la copil, permițându-i acestuia să își exploreze și să își exprime individualitatea. Pe de altă parte, un părinte excesiv de narcisic poate folosi copilul ca un instrument pentru promovarea propriei imagini, transformându-l într-o extensie a propriilor nevoi. O astfel de dinamică parentală poate conduce la dezvoltarea unui „sine fals” la copil, determinându-l să își construiască identitatea mai degrabă în funcție de așteptările și dorințele părintelui decât pe baza unei autenticități personale [22].

Cercetări empirice de dată recentă asupra narcisismului și parentalității

Dacă teoriile psihanalitice ne oferă o înțelegere profundă asupra diferențelor dintre narcisismul grandios și cel vulnerabil, cercetările empirice recente demonstrează că aceste structuri de personalitate se reflectă direct în stilurile parentale, influențând dezvoltarea copiilor.

E. Brummelman și S. Hart au investigat impactul narcisismului parental asupra stimei de sine a copilului, evidențiind că părinții cu tendințe narcisice își evaluează copiii nu în funcție de nevoile și trăirile lor autentice, ci prin prisma propriilor idealuri și aspirații neîmplinite [23, 24]and contribute to societal problems such as aggression and violence. The origins of narcissism, however, are not well understood. Here, we report, to our knowledge, the first prospective longitudinal evidence on the origins of narcissism in children. We compared two perspectives: social learning theory (positing that narcissism is cultivated by parental overvaluation. În astfel de contexte, copilul este perceput mai degrabă ca o extensie a părintelui, fără a i se acorda o considerație reală pentru individualitatea și autonomia sa, ceea ce poate determina probleme emoționale și comportamentale pe termen lung.

Înțelegerea impactului inter- și transgenerațional al narcisismului parental este esențială pentru a explica modul în care mecanismele narcisice de relaționare sunt perpetuate în cadrul familial. H. Faimberg subliniază că transmiterea acestor mecanisme nu se realizează prin conținuturi concrete, ci prin modul în care părinții narcisici își gestionează conflictele interne [25, p. 70]. Cu alte cuvinte, copilul nu moștenește doar trăsături sau convingeri specifice, ci un mod de a fi în relație cu ceilalți, caracterizat de fragilitate narcisică, dependență de validare și dificultăți în reglarea emoțională.

D. M. Mahoney, referindu-se la relația dintre narcisism, parenting și trauma complexă, invocă consecințele emoționale pe termen lung dezvoltate de copiii părinților narcisici, accentuându-se impactul toxic și dăunător al acestui mediu asupra dezvoltării identității copiilor și a funcționării lor relaționale [26] or developmental trauma as it is often termed, will then be linked to traumatic narcissism, as it is assumed that traumatic narcissism itself is a particular form of attachment-related trauma. Psychoanalytic theory, and particularly self psychological theory, was chosen due to its emphasis on narcissism, and its usefulness in relation to restoring regulation (particularly of shame. În acest context, A. Rappoport introduce termenul de co-narcisism, definit ca o adaptare excesivă la comportamentul părinților narcisici. Autorul descrie modul în care copiii co-narcisiști dezvoltă strategii compensatorii pentru a menține relația cu părinții lor, încercând constant să îi mulțumească și să le satisfacă așteptările, chiar și în detrimentul propriilor nevoi și dorințe. Această formă de relaționare poate determina probleme precum lipsa unei identități bine definite, dificultăți în relațiile interpersonale, frica de a fi asertiv și tendința de auto-culpabilizare [27].

O perspectivă complementară asupra modului în care dinamica parentală narcisică influențează dezvoltarea copilului este oferită de conceptul de ecoism, descris de psihanalista engleză D. C. Savery. Aceasta definește ecoismul ca fiind contrapartida clinică a narcisismului, explicând modul în care copiii crescuți de părinți cu trăsături narcisice dezvoltă un tipar psihologic caracterizat prin reprimarea nevoilor personale și evitarea autoafirmării, adaptându-se excesiv la așteptările celorlalți pentru a preveni respingerea sau criticile. Persoanele cu predispoziții ecoiste ajung să-și construiască identitatea aproape exclusiv în funcție de validarea externă, manifestând dificultăți semnificative în exprimarea emoțiilor și a dorințelor personale [28].

Cercetarea realizată de J. M. A. Hewitt și colaboratorii oferă dovezi empirice despre efectele profunde ale narcisismului parental asupra sănătății emoționale a copilului. Rezultatele studiului arată că părinții narcisici tind să aibă dificultăți în reglarea emoțională și un stil parental inconsistent, ceea ce determină dezvoltarea unui atașament nesigur la copii. Acești copii devin hipersensibili la respingere, experimentează nesiguranță în relațiile interpersonale și au o capacitate scăzută de a-și mentaliza propriile emoții și pe ale celorlalți [29]. Concluziile acestui studiu se aliniază cu rezultatele altor cercetări recente, care explorează influența diferitelor tipuri de narcisism parental asupra sănătății mintale a copiilor și a tinerilor adulți.

Un exemplu relevant în acest sens este studiul realizat de M. Vignando și B. Bizumic care a investigat relația dintre narcisismul vulnerabil și grandios perceput la părinți și impactul acestora asupra anxietății și depresiei la tinerii adulți. Rezultatele au arătat că narcisismul grandios al taților, perceput în perioada copilăriei, are un impact direct asupra nivelului de anxietate și depresie al acestora la vârsta adultă. În schimb, narcisismul vulnerabil perceput la ambii părinți, precum și narcisismul grandios perceput la mame, influențează aceste simptome în mod indirect [30].

Perspectivă complexă asupra narcisismului parental este completată de analiza lui L. Claudio, care subliniază importanța stilurilor parentale în dezvoltarea trăsăturilor narcisice ale copiilor [31]. L. Claudio evidențiază faptul că stilurile parentale pozitive, bazate pe căldură emoțională, susținere și validare autentică, sunt asociate cu dezvoltarea unui narcisism sănătos, compatibil cu o dezvoltare fizică, mentală și adaptativă echilibrată. Narcisismul sănătos, conceptualizat inițial de H. Kohut, este caracterizat prin încredere în sine realistă, autonomie emoțională și o capacitate crescută de autoreglare afectivă.

Pe de altă parte, stilurile parentale negative, caracterizate prin lipsă de căldură, hipercontrol și invalidare emoțională, pot favoriza dezvoltarea trăsăturilor narcisice patologice, descrise de O. Kernberg ca fiind dominate de grandiozitate rigidă, lipsă de empatie și tendințe exploatatorii. În astfel de condiții, copilul își construiește valoarea de sine exclusiv pe baza performanței și a aprobării externe, ceea ce poate duce fie la o nevoie compulsivă de validare, fie la o identitate fragilă, persoana oscilând între idealizare și devalorizare.

Cercetările lui K. P. Rawn și colaboratorii susțin aceste observații, demonstrând că narcisismul grandios al părinților – în special grandiozitatea și sentimentul de îndreptățire/exploatare – este asociat cu tactici parentale negative și mai puține tactici parentale pozitive, influențând astfel comportamentele internalizante și externalizante ale copiilor [32] .

Aceste rezultate sunt confirmate și de F. Dentale, V. Verrastro, I. Petruccelli și P. Diotaiuti, care au investigat impactul narcisismului parental asupra sănătății mentale și au descoperit că această trăsătură de personalitate este corelată semnificativ cu simptomele de depresie și anxietate ale copiilor [63].

Legătură dintre narcisismul parental și starea psihoemoțională a copiilor este susținută și de cercetările lui Nicholas J. S. Day și colaboratorii. Aceștia au analizat impactul narcisismului patologic asupra celor care trăiesc în relații apropiate cu persoane ce prezintă trăsături narcisice. Studiul a arătat o prevalență ridicată a problemelor de sănătate mintală, 69% dintre respondenți prezentând simptome depresive și 82% manifestând tulburări de anxietate. În cazul părinților, narcisismul patologic afectează relația cu copiii printr-un stil de îngrijire lipsit de empatie și marcat de critică excesivă, contribuind la insecuritate emoțională și dificultăți de adaptare [34].

Concluzii similare se regăsesc în cercetarea efectuată de C. M. Hart și colaboratorii, care a evidențiat că narcisismul parental corelează semnificativ cu o creștere a utilizării strategiilor parentale suboptime și cu o scădere a celor optime, aceste asocieri fiind independente de influența altor trăsături de personalitate cunoscute. Această legătură este explicată, în parte, prin nivelurile reduse de empatie caracteristice părinților narcisici, care conduc la un stil de îngrijire neglijent care poate afecta dezvoltarea psihoemoțională a copilului [35]self-centredness, and lack of empathy, resulting in troubled interpersonal relationships (e.g., with acquaintances and relationship partners.

În aceeași ordine de idei, și lucrările destinate publicului larg ale psihologului și psihoterapeutului de familie K. McBride completează și consolidează aceste rezultate, subliniind în mod convingător legătura dintre narcisismul parental și sănătatea mintală a copilului [36, 37].

Concluzii

Din punct de vedere psihanalitic, narcisismul capătă în ultimele decenii o poziție aproape paradigmatică cu referire la ontogeneza individului și dezvoltarea psihicului. Conform abordărilor din ultimul timp, teoria pulsională este contrapusă teoriilor deficitului narcisic, ultimele anunțându-l pe Celălalt drept entitate fondatoare a narcisismului copilului. Această perspectivă teoretică, derivată din practica clinică, clarifică că sănătatea psihică a individului, implicit a copilului, solicită investirea corespunzătoare în Celălalt. Pe de altă parte, psihologia cotidianului pare a fi, în ultimele decenii, tot mai tributară Eului imatur, definit în termenii narcisismului primar, pentru care Celălalt încă nu există.

Studiile empirice confirmă existența discrepanțelor între clarificările conceptuale ale psihanalizei cu referire la relația narcisism - parentalitate și realitatea vieții familiale în societatea contemporană, care glisează tot mai mult spre zone de patologie narcisică. Astfel, cercetările clinice relevă univoc că comportamentul părinților cu trăsături narcisice, caracterizat prin control excesiv și impunerea unor așteptări rigide, exercită o influență negativă semnificativă asupra dezvoltării psihoemoționale a copilului. În astfel de condiții, copiii învață să se conformeze normelor impuse, valorizându-și abilitățile și realizările nu ca expresie a sinelui autentic, ci ca mijloc de obținere a validării și afecțiunii parentale, iar prin extensie – a validării sociale.

Bibliografie:

1. TWENGE JM, CAMPBELL WK. *The Narcissism Epidemic: Living in the Age of Entitlement*. New York London Toronto Sydney New Delhi: Atria Books, 2010. 368 p. ISBN: 978-1-4165-7599-3.
2. DEWALL CN, POND JR. RS, CAMPBELL WK, TWENGE JM. *Tuning in to psychological change: Linguistic markers of psychological traits and emotions over time in popular U.S. song lyrics*. *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts*. 2011;5(3), 200–207.
3. NEWSOM CR, ARCHER RP, TRUMBETTA S, GOTTESMAN II. *Changes in Adolescent Response Patterns on the MMPI/MMPI-A Across Four Decades*. *Journal of Personality Assessment*. 1 august 2003; 81(1), 74–84. https://doi.org/10.1207/S15327752JPA8101_07.
4. TWENGE JM, CAMPBELL WK, GENTILE B. *Changes in pronoun use in American books and the rise of individualism, 1960-2008*. *Journal of Cross-Cultural Psychology.* 2013;44(3), 406–15.
5. UHLS YT, GREENFIELD PM. *The Rise of Fame: An Historical Content Analysis*. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*. 1 iulie 2011 5(1). Disponibil la: https://cyberpsychology.eu/article/view/4243. [citat 14 martie 2025].
6. GABBARD G. *Tratat de psihiatrie psihodinamică*. București: Trei, 2007. 451-461 p. ISBN: 978-973-707-917-6.
7. GABBARD G, CRISP H. *Narcisismul. Dileme, diagnostice și strategii de tratament*. București: Trei, 2024. 46-67 p. ISBN: 978-606-40-2166-3.
8. LASCH C. *The Culture of Narcissism: American Life in an Age of Diminishing Expectations*. Revised edition. New York: W. W. Norton & Company, 1979. 304 p. ISBN: 978-0-393-30738-2.
9. SHOSHANI M, SHOSANI B. *Grandiozitate atemporală si dispreț erotizat. Provocari tehnice ridicate de narcisism si perversiune*. București: Fundația Generația, 2022. 21-25 p. ISBN: 978-973-1998-26-8.
10. SPEERY L. *Tulburările de personalitate din DSM-5. Evaluare, conceptualizare de caz și tratament*. București: Trei, 2018. 317 p. ISBN: 978-606-40-0536-6.
11. RUSSELL GA. *Narcissism and the narcissistic personality disorder: a comparison of the theories of Kernberg and Kohut*. *Br J Med Psychol*. iunie 1985, 58 (Pt 2), 137–148.
12. KERNBERG O. *Relaţii de iubire. Normalitate şi patologie*. București: Trei, 2009. 312 p. ISBN: 978-973-707-253-5.
13. KERNBERG O. *Tulburari grave ale personalitatii. Strategii psihoterapeutice*. București: Trei, 2014. 311-339 p. ISBN: 978-973-707-865-0.
14. RACAMIER PC. *Perversiunea narcisică*. București: Philobia, 2024. 88 p. ISBN: 978-630-6614-15-8.
15. BOUCHOUX JC. *Perverşii narcisici sau violența invizibilă*. București: Philobia, 2019. 26-35 p. ISBN: 978-606-8560-86-1.

16. SEARLES HF. *The Effort to Drive the Other Person Crazy - an Element in the Aetiology and Psychotherapy of Schizophrenia*. British Journal of Medical Psychology. 1959 32(1), 1–18.
17. KOHUT H. *Analiza Sinelui. O abordare sistematică a tratamentului psihanalitic al tulburărilor de personalitate narcisică*. București: Trei, 2021. 384 p. ISBN: 978-606-40-0752-0.
18. KOHUT H. *Cum vindecă psihanaliza?* București: Trei, 2023. 376 p. ISBN: 978-606-40-1682-9.
19. MCWILLIAMS N. *Diagnosticul psihanalitic. Structuri de personalitate revelate in procesul clinic*. București: Fundația Generația, 2015. 202 p. ISBN: 978-973-1998-14-5.
20. ANDRE J. *Nebunii minuscule urmată de Nebunii ucigașe*. București: Fundația Generația, 2010. 23 p. ISBN: 978-973-1998-08-4.
21. BOLLAS C. *Trei personalități: narcisică, borderline, maniaco-depresivă*. București: Trei, 2022. 160 p. ISBN: 978-606-40-1342-2.
22. WINNICOTT D. *Procesele de maturizare*. București: Trei, 2004. 352 p. ISBN: 978-973-707-919-0.
23. BRUMMELMAN E, THOMAES S, NELEMANS SA, OROBIO DE CASTRO B, OVERBEEK G, BUSHMAN BJ. *Origins of narcissism in children*. *Proceedings of the National Academy of Sciences.* 24 martie 2015;112(12), 3659–62. DOI: 10.1073/pnas.1420870112.
24. HART CM, BUSH-EVANS RD, HEPPER EG, HICKMAN HM. *The children of narcissus: Insights into narcissists' parenting styles*. *Personality and Individual Differences.* 15 octombrie 2017, 117, 249–254. DOI: 10.1016/j.paid.2017.06.019.
25. FAIMBERG H. *Telescopajul generațiilor. Ascultarea legăturilor narcisice dintre generații*. București: Fundația Generația, 2021. ISBN: 978-973-1998-20-6.
26. MAHONEY D, RICKSPOONE L, HULL J. *Narcissism, Parenting, Complex Trauma: The Emotional Consequences Created for Children by Narcissistic Parents*. 2016. Disponibil la: https://www.semanticscholar.org/paper/Narcissism%2C-Parenting%2C-Complex-Trauma%3A-The-Created-Mahoney-Rickspoone/29f5cc58bab3f25bcac64f29d44e84544741b184 [citat 10 martie 2025].
27. RAPPOPORT A. *Co-Narcissism: How We Accommodate to Narcissistic Parents*. 2005. *The Therapist* (1), 1–8. Disponibil la: https://www.semanticscholar.org/paper/Co-Narcissism-%3A-How-We-Accommodate-to-Narcissistic-Rappoport/f95ac0ab31dac722c88b3081557935d595a2582b [citat 12 martie 2025].
28. SAVERY DC. *Ecoismul. Raspunsul mut la narcisism*. București: Fundația Generația, 2023. 265 p. ISBN: 978-973-1998-30-5.
29. HEWITT JMA, KEALY D, HEWITT PL, KO A, CHEN C, BRUGNERA A, et al. *Parental pathological narcissism and child depression: the indirect effects of child attachment and perspective taking*. *Curr Psychol*. 1 mai 2024, 43(19), 17039–48. Disponibil la: https://doi.org/10.1007/s12144-024-05683-5 [citat 11 martie 2025].
30. VIGNANDO M, BIZUMIC B. *Parental Narcissism Leads to Anxiety and Depression in Children via Scapegoating*. *The Journal of Psychology*. 17 februarie 2023;157(2), 121–41. Disponibil la: https://doi.org/10.1080/00223980.2022.2148088 [citat 15 martie 2025].
31. Claudio L. *Can Parenting Styles Affect the Children's Development of Narcissism? A Systematic Review. Open Psychology J*, 2016; 9. Disponibil la: http://dx.doi.org/10.2174/1874350101609010084 [citat 15 martie 2025].
32. Rawn, K. P., Keller, P. S., & Widiger, T. A. (2023*). Parent Grandiose Narcissism and Child Socio-Emotional Well Being: The Role of Parenting. Psychological Reports*, 0(0). Disponibil la: https://doi.org/10.1177/00332941231208900 [citat 15 martie 2025].
33. DENTALE F, VERRASTRO V, PETRUCCELLI I, DIOTAIUTI P, PETRUCCELLI F, CAPPELLI L, et al. *The relationship between parental narcissism and children's mental vulnerability: the mediation role of the rearing style*. În: *International Journal of Psychology and Psychological Therapy*. 18 iulie 2015;15, 337–347.
34. Day NJS, Bourke ME, Townsend ML, Grenyer BFS. Pathological Narcissism: *A Study of Burden on Partners and Family*. J Pers Disord. 2020 Dec;34(6):799-813. doi: 10.1521/pedi_2019_33_413. Epub 2019 Feb 7. PMID: 30730784.
35. HART CM, BUSH-EVANS RD, HEPPER EG, HICKMAN HM. *The children of narcissus: Insights into narcissists' parenting styles*. *Personality and Individual Differences*. 15 octombrie 2017; 117, 249–54. Disponibil la: https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0191886917304087 [citat 15 martie 2025].
36. MCBRIDE K. *Voi fi vreodata suficient de buna?* București: Trei, 2017. 288 p. ISBN: 978-606-40-0188-7.

37. MCBRIDE K. *Voi scapa vreodata de tine? Cum sa faci fata despartirii de o persoana narcisica, fara a-i afecta pe copii*. București: Trei, 2019. 320 p. ISBN: 978-606-40-0658-5.

Date despre autor:
Ion CAȘCAVAL, doctorand, Școala doctorală Științe Sociale și ale Educației, Universitatea de Stat din Moldova. Psiholog clinician, Centrul Comunitar de Sănătate Mintală, IMSP AMT Buiucani.
ORCID: 0000-0002-0523-0468
E-mail: cascaval.john@gmail.com

Prezentat: 28.02.2025